

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента, завідувача кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету Ільченка Олександра Васильовича на дисертацію здобувача ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право Субот Надії Іванівни «Кримінологічні засади протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини»

Грунтовний аналіз дослідження Субот Надії Іванівни «Кримінологічні засади протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини», яке представлено для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право дає підстави стверджувати, що воно є актуальним, належним чином наукового обґрунтованим, мета та завдання дослідження сформовані на належному рівні, а висновки відповідають завданням, сформульованих у вступі дисертації.

Актуальність обраної теми дисертації. Тема дисертації Надії Іванівни Субот «Кримінологічні засади протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини» є надзвичайно актуальною у світлі зростаючих загроз для прав людини та етичних стандартів у сфері трансплантації. Незаконна торгівля органами не лише підриває основи медичної етики, але й порушує основні права донорів та реципієнтів. У контексті глобалізації та міжнародної мобільності спостерігається збільшення випадків контрабанди, що викликає потребу в чітких кримінологічних засадах, які б сприяли захисту осіб, уражених цією злочинною діяльністю. Оскільки Україна продовжує інтегруватися в європейську правову систему, розробка ефективних механізмів протидії контрабанді органів є важливим кроком у напрямку захисту прав людини, боротьби з експлуатацією та забезпечення високих стандартів медичної практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, ухвалених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року, Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки, ухваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 831-р; а також у межах науково-дослідних тем Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (номер державної реєстрації – 0120U100474), «Корупція в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови: оптимальна модель протидії» (номер державної реєстрації – 0124U000556), «Засади діяльності правоохоронних органів у сфері контролю за системою залучення і використання МТД: глобалізаційний вимір» (номер державної реєстрації – 0124U000635). Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного університету (протокол № 5 від 11 листопада 2021 р.).

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що викладені у дисертації в цілому є досить обґрунтованими і містять нові положення відносно проблемних аспектів протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини

Дисертаційна робота виконана на високому науковому рівні. Імпонує і вміння автора формувати відповідну методологічну базу, зокрема, серед іншого Субот Надія Іванівна застосовує метод аналізу та синтезу, а історико-правовий метод використовується для аналізу еволюції наукових підходів (підрозділ 1.1). Для дослідження еволюції злочинності використано історичний метод, а порівняльно-правовий – для аналізу змін у законодавстві (підрозділ 1.2).

Формально-логічний метод застосовано для визначення понять, тоді як системно-структурний метод використано для виокремлення ознак злочинності (підрозділ 1.3). У розділі 2.1 використовувався статистичний метод для оцінки стану злочинності у світі та Європі, а порівняльний метод – для зіставлення даних різних країн. У підрозділі 2.2 застосовано статистичні та аналітичні методи для оцінювання стану злочинності в Україні, а метод моделювання – для прогнозування тенденцій. Для вивчення особи злочинця використано соціологічний метод, а психологічний – для аналізу мотивації злочинця (підрозділ 2.3). У підрозділі 3.1 застосовано формально-юридичний метод для аналізу законодавства та метод правового моделювання для розроблення пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази. У підрозділі 3.2 використано системний підхід для аналізу міжнародної співпраці. Порівняльно-правовий метод застосовано для аналізу зарубіжного досвіду, а метод адаптації – для розроблення рекомендацій щодо імплементації кращих практик в українську систему протидії (підрозділ 3.3). У всіх розділах також були використані загальнонаукові методи, зокрема діалектичний, логічний, системний аналіз та узагальнення.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається тим, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень кримінологічних засад протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини. Авторкою запропоновано низку положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, що відображають особистий внесок здобувача у висвітлення досліджуваної проблеми. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що викладені в роботі висновки й пропозиції можуть бути використані в:

– науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових досліджень і вирішення теоретико-правових питань, пов'язаних з формуванням кримінологічних засад протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших

анатомічних матеріалів людини (акт впровадження Сумського державного університету);

– навчальному процесі – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі студентами з дисциплін «Кримінальне право»;

– практичній діяльності – при здійсненні представництва інтересів громадян (довідка Адвокатського об'єднання «Експерт Груп») та при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням та підтримкою державного обвинувачення в межах протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини (довідка Окружної прокуратури міста Суми).

– **Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.** Представлені до рецензування дисертація та анотація відповідають вимогам визначених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 256 сторінок і складається з анотації, вступу, трьох розділів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел складається з 247 найменувань. Додатки розміщено на 6 сторінках. Робота доповнена 2 таблицями та 5 рисунками.

У анотації подано найважливіші результати дослідження та представлено їх новизну. Анотація викладена українською та англійською мовами, що відповідає вимогам чинного законодавства України щодо оформлення дисертації.

Вступ містить всі складові, рекомендовані чинним законодавством України, зокрема: обґрунтування актуальності проблеми дисертації; зазначення зв'язку роботи з науковими програмами, темами; формулювання мети, завдань дослідження; визначення об'єкту, предмету та методів дослідження; визначення науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації та нормативну базу наукового дослідження; окреслення практичного значення висновків та положень дисертації; перелік наукових конференцій, де були апробовані основні

положення роботи; надання відомостей щодо публікацій дисертанта за матеріалами дисертації.

Структура роботи включає три основні розділи, кожен з яких розкриває різні аспекти цього питання, від теоретичних основ до практичних рекомендацій щодо **кримінологічних засад протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини.**

Дослідження злочинності у сфері контрабанди трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини потребує комплексного кримінологічного аналізу, який охоплює як стан самого явища, так і характеристику осіб, які вчиняють такі злочини.

Перш за все, проведено ґрунтовний аналіз стану злочинності у сфері контрабанди трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини. Це передбачало вивчення статистичних даних щодо зареєстрованих злочинів, дослідження динаміки злочинності за останні роки, а також аналіз географії поширення таких злочинів. Особливу увагу приділено проблемі латентності, оскільки значна частина злочинів у цій сфері може залишатися невиявленою.

Наступним кроком стало формування кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють контрабанду трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини. Це включало аналіз соціально-демографічних характеристик злочинців, створення психологічного портрету типового правопорушника, вивчення мотивації злочинної діяльності та розробку типології злочинців у цій сфері. Такий підхід дозволив краще зрозуміти природу злочинності та розробити ефективні заходи протидії.

Важливим аспектом дослідження стало визначення детермінантів злочинності у сфері контрабанди трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини. Це передбачало аналіз соціально-економічних, правових, організаційно-управлінських, медико-біологічних та морально-психологічних факторів, які сприяють вчиненню таких злочинів. Розуміння цих детермінантів стало ключовим для розробки ефективних заходів запобігання та протидії злочинності.

Окрема увага приділялася віктимологічному аспекту досліджуваної проблеми. Це включало характеристику жертв злочинів, аналіз факторів віктимізації та дослідження взаємозв'язку між злочинцем і жертвою. Такий підхід дозволить розробити більш ефективні заходи захисту потенційних жертв та зменшення ризиків віктимізації.

Такий комплексний підхід до кримінологічного аналізу контрабанди трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини дозволив сформулювати цілісне уявлення про проблему та створити основу для розробки ефективних заходів протидії цьому виду злочинності.

Хотілося б відзначити стилістичну культуру тексту дисертації, його логічну структуру, точність і стислість висновків до кожного розділу, концептуальний характер висновків до дисертації, широку залученість досліджень зарубіжних авторів.

Усі запозичення в роботі оформлені відповідно до вимог законодавства України з чітким посиланням на першоджерело. Плагіат в роботі відсутній, а всі запозичення, виявлені в роботі, оформлені коректно і не мають ознак плагіату. Коефіцієнти подібності визначені в протоколі перевірки роботи в межах дозволених норм.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Принципових недоліків у дисертації Субот Надії Іванівни «Кримінологічні засади протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини», під час рецензування мною не виявлено, але є ряд зауваження:

1. У роботі недостатньо висвітлено вплив новітніх технологій, зокрема криптовалют та даркнету, на контрабанду трансплантаційних органів.
2. У роботі недостатньо висвітлено економічні аспекти контрабанди органів та їх вплив на легальну систему трансплантології.
3. У дисертації недостатньо розкрито вплив гуманітарних криз на контрабанду трансплантаційних органів.

Вказані зауваження не є принциповими, тому не знижують наукової цінності дослідження та його практичне значення.

Вважаю за доцільне для дискусії поставити наступні запитання:

1. Яким чином можна підвищити ефективність заходів віктимологічної профілактики у сфері контрабанди трансплантаційних органів?
2. Як вплинула пандемія COVID-19 на динаміку та характер злочинності у сфері контрабанди трансплантаційних органів?
3. Наскільки ефективною є міжнародна співпраця у боротьбі з контрабандою трансплантаційних органів? Які заходи можна запропонувати для посилення міжнародної взаємодії у цій сфері?

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Субот Надії Іванівни «Кримінологічні засади протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини», є завершеним дослідженням та за науковою новизною, актуальністю, теоретичною і практичною цінністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44).

РЕЦЕНЗЕНТ:

завідувач кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
кандидат юридичних наук, доцент

Олександр ІЛЬЧЕНКО

Підпис Гільченко О. В.
засідач
Державний комітет з питань
адміністративного судочинства
Ч.Ю. Дзюбенко